

УДК 811.111:378.147

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ, ЩО ОБУМОВЛЕНІ ГРАМАТИЧНОЮ ІНТЕРФЕРЕНЦІЄЮ

Єфименко Т.М.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

У статті розглядаються проблеми перекладу граматичної інтерференції на морфологічному рівні, причини та механізм її виникнення, її вплив на професійно-орієнтовану міжкультурну комунікацію. Морфологічна інтерференція може бути як на рівні морфем, так і на рівні слів, які є різними частинами мови: займенниками, дієсловами, іменниками, прислівниками, дієприкметниками, дієприслівниками, прийменниками, сполучниками. Пропонується застосування граматичних трансформацій, спрямованих на адекватну передачу змісту оригіналу з урахуванням норм мови перекладу. У статті аналізуються теоретичні засади дослідження інтерференції, з'ясовується сутність поняття «інтерференція». Характеризуються класифікації загальнолінгвістичних ознак даного мовного явища, дослідження її ролі та функції.

Ключові слова: інтерференція, граматична інтерференція, морфологічна інтерференція, професійно-орієнтована міжкультурна комунікація, граматична трансформація.

Постановка проблеми. У зв'язку з процесами, спрямованими на інтеграцію та співробітництво держав світу, що вимагають ефективного міжкультурного спілкування, невід'ємним атрибутом сучасної людини стає високий рівень володіння не лише рідною, але й іноземними мовами, що є складовою її професіоналізму й соціального статусу. Причиною виникнення інтерференції є той факт, що людина будує своє іншомовне висловлювання згідно норм рідної мови та встановлює між окремими мовними фактами іноземної мови невластиві зв'язки та відносини. Якщо лексичні відмінності помітні не тільки фахівцю (наявність спеціальної лексики, термінів), то у граматичному аспекті вони значно менш виразні, однак не менш різноманітні. Під час перекладу (усного чи письмового) відбувається проникнення норм однієї мовної системи в межі іншої. Це явище отримало назву інтерференція. У мовознавстві проблема інтерференції зазвичай розглядається в рамках мовних контактів, під поняттям інтерференція розуміємо порушення білінгвом (людина, яка володіє двома мовами) норм та правил відношення двох контактуючих мов [1].

У лінгвістичній літературі питання інтерференції розглядається на різних рівнях: фонетичному, морфологічному, синтаксичному, лексичному та семантичному. Наприклад, одні автори розглядають морфологічну та синтаксичну інтерференцію як окремі види інтерференції, інші – у складі граматичної [12]. Проблема граматичної інтерференції привертає до себе увагу вітчизняних та зарубіжних учених ще з 30-х років минулого століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Міжмовна інтерференція неодноразово перебувала об'єктом дослідження вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Зокрема, ця проблематика є колом наукових інтересів таких учених, як А.В. Капуш, А.С. Д'ячков, В.Н. Комісарова, Е. Мегісте, Б. Куделько, Й. Хольц-Ментері, О.А. Шаблій, Т.Р. Кияк. Першими вітчизняними лінгвістами, які звернули увагу на граматичну інтерференцію, були В. Богородицький і Л. Щерба [9; 26]. Систематичне вивчення граматичної інтерференції у вітчизняному мовознавстві поча-

лося на початку 60-х років із робіт В. Розенцвейга та Л. Умана, згодом А. Карлінського, Л. Ковіліної, Н. Невмержицького, В. Комісарова [12; 26].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Врахування інтерференції під час вивчення іноземної мови дозволяє попередити помилки та зменшити їх кількість, тим самим полегшити процес навчання та ідентифікувати його, уникнути різного роду проблем пов'язаних з граматичною інтерференцією, сприяє більш ефективному розвитку вторинної мовної компетенції, зменшує навчальний час на оволодіння новим матеріалом та дозволяє ефективніше розвивати самоконтроль і попередити виникнення інтерферентних явищ у студентів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є проаналізувати теоретичні та практичні засади дослідження інтерференції, визначити способи і механізми явища граматичної інтерференції, її вплив у перекладі та професійно-орієнтованій міжкультурній комунікації.

Виклад основного матеріалу. У. Вайнраx у своїй роботі «Languages in Contact. Findings and problems» стверджує, що граматична інтерференція виникає тоді, коли правила розстановки, узгодження, вибору або зміни граматичних одиниць, що входять в систему однієї мови, застосовуються приблизно таким же ланцюжком елементів іншої мови [5]. Дослідник пропонує виділяти три типи інтерференції в області граматичних відносин:

1. копіювання відносин іншої мови, явно передає не те значення, яке мав на увазі що говорить;
2. копіювання відносин іншої мови, при якому порушується існуюча в даній мові реляційна модель, через що висловлювання або може взагалі втратити сенс, або його значення з'ясовується з контексту;
3. непотрібне застосування певного типу відносин до тієї мови, в якому для даної області не вимагається якого-небудь обов'язкового виду відносин [5].

Причини граматичної інтерференції різноманітні. С. Сорокіна бачить причину граматичної інтерференції в тому, що сформовані на рідній мові динамічні стереотипи граматичних форм і конструкцій, особливо ті, які відрізняються від

відповідних у іноземній мові, стають відсталіми, важко змінюваними, так що при оволодінні другою мовою вони надають значну протидію і знову утворюються іншомовним стереотипам» [20]. Ю.А. Жлуктенко причиною граматичної інтерференції називає «ототожнення слів, морфем і граматичних моделей обох мов» [10]. У роботі «Лінгвістичні аспекти двомовності» він дає таку типологію граматичної інтерференції:

1. зміна граматичних відносин в одній мові за аналогією з тими відносинами, які існують в іншому:

а) перенесення граматичних відносин з мови А в мову Б або навпаки;

б) усунення граматичних відносин, що існують в одній мові з огляду на їх відсутність в іншому.

2. зміна граматичної функції слова або морфем однієї мови за зразком іншого;

3. розширення або звуження використання граматичної форми, моделі або одиниці даної мови під впливом вживаності ототожнюються явища іншої мови [10]. Іноді, кажучи про граматичну інтерференцію, дослідники виділяють два її підтипи – синтаксичний і морфологічний. Розмежувати ці підтипи дуже важко, а іноді і неможливо, тому в практичній частині нашого дослідження ми будемо користуватися терміном «граматична інтерференція», не поділяючи її на морфологічний і синтаксичний підтипи. Але для того, щоб дати більш повний опис граматичної інтерференції, наведемо детальну характеристику кожного з її підтипів. Морфологічна інтерференція проявляється на рівні морфем і частин мови. М.В. Д'ячков визначив морфологічну інтерференцію як «запозичення з однієї мови в іншій систем афіксів і їх парадигм» [9].

У. Вайнрайх зазначає, що мовець зазвичай ототожнює морфем на основі їх формальної подібності або схожості їх попередніх функцій [5]. Іноді суфікс може переноситися з однієї мови в іншій для того, щоб замінити нульову морфему або морфему, що складається з невеликої кількості фонем [4]. Однак на рівні морфем інтерференція проявляється порівняно рідко, значно частіше вона проявляється на рівні частин мови.

В основі інтерференції на рівні частин мови лежать, перш за все, категоріальні відмінності і інші особливості частин мови різних мов. Т.В. Корнева говорить, що відмінності ці виявляються при зіставленні будь-якої частини мови, наприклад: розбіжність роду іменників, форм дієслів, наявність або відсутність артиклів. Автор зазначає, «що для подолання граматичної інтерференції необхідно виявити подібності та відмінності та встановити міжмовні еквіваленти для успішного їх засвоєння» [13]. Т.Г. Шішкіна, яка вивчала морфологічну інтерференцію в письмовому перекладі (на матеріалі російської та англійської мов), виділяє наступні причини виникнення інтерференційних помилок в області граматичних категорій:

1. недостатньо глибоке проникнення комуніканта в контекст переданої інформації;

2. хибне ототожнення граматичних категорій, що існують в обох мовах;

3. формальне використання прямих граматичних відповідностей при перекладі [24].

Основною причиною помилок на рівні службових слів вона вважає наявність синонімічних засо-

бів вираження одного і того ж значення в межах даної мови. Серед найбільш поширених помилок, викликаних інтерференцією на рівні частин мови, Т.Г. Шішкіна називає «помилки, які спостерігаються при використанні категоріальних форм числа і відмінка іменників, адвербіальних і ад'єктивних форм прикметника; категоріальних форм часу, виду, тимчасової віднесеності, способу, тимчасової і дієслівної репрезентації» [24].

Наведемо приклади морфологічної інтерференції (приклади взяті з роботи В.В. Алімова «Інтерференція в перекладі (на матеріалі професійно орієнтованої міжкультурної комунікації та перекладу в сфері професійної комунікації)» [1]. Морфологічної інтерференції піддаються багато англійських слів, які за формою числа відрізняються від російських:

- рада, поради – advice;
- новина, новини – news;
- волосся – hair;
- знання – knowledge;
- успіх, успіхи – progress.

Причини того також піддаються морфологічної інтерференції:

- досягти успіху в чомусь – to be good at smth. (He in);
- не бути присутнім на зустрічі – to be absent from the meeting (HE on, in, at);
- в кредит – on credit (HE in);
- скрикнути від болю – to cry out with pain (HE from);
- відповідати на питання – to answer a question (HE on a question);
- пам'ятати про щось – to remember smth. (He to remember about smth.).

Інтерференції можуть піддаватися негативні конструкції:

- Ніхто нічого не знає про це – Nobody knows anything about it (а не Nobody knows nothing about it).

У російськомовних комунікантів особливу складність викликає узгодження часів в англійській мові, особливо часто виникає інтерференція, пов'язана з тимчасовими формами дієслів:

- Він сказав, що не знає цієї людини – He said that he did not know that man (а не He said that he do not know that man).

Синтаксична інтерференція. Так як з синтаксичної точки зору слова постають як члени речення, то синтаксичну інтерференцію можна визначити як інтерференцію членів речення і пропозицій різних типів [1].

М.В. Д'ячков визначає, що синтаксична інтерференція відбувається тоді, «коли моделі словосполучень і пропозицій, характерні для однієї мови, запозичуються в іншій» [9]. Синтаксичної інтерференції можуть піддаватися практично всі члени речення, порядок слів у ньому і його будова [1].

Дослідник відзначає, що синтагматика і парадигматика в мові являють собою нерозривну, взаємопроникаючу єдність, тому провести чітку межу між морфологічної та синтаксичної інтерференцією часто неможливо.

Наведемо приклади синтаксичної інтерференції. Наслідком синтаксичної інтерференції часто є порушення порядку слів:

- Цю машину бачили тут часто – This car was often seen here (а не This car was seen here often).

У російськомовних комунікантів часто викликає синтаксичну інтерференцію формальний підмет *it*. Так, вони намагаються перевести його на російську мову:

• *It is early morning* – Ранній ранок (а не Це рано вранці).

Інтерференції досить часто піддаються другорядні члени речення: додаток та обставини:

• вести бій з противником – *to fight against the enemy* (а не *with*);

• бути винним у злочині – *to be guilty of a crime* (а не *in*).

Висновки і пропозиції. До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку шляхів вирішення аналізованої проблеми слід віднести: детальний аналіз зазначеного виду інтерференції, створення методики попередження та подолання міжмовної інтерференції. Обов'язковою умовою адекватного перекладу є вміння правильно аналізувати граматичний склад та будову іншомовних речень і конструювати речення у перекладі відповідно до норм мови перекладач

повинен бути добре обізнаним із граматичними особливостями вихідної та цільової мови, основами теорії перекладу взагалі й у професійно-орієнтованій міжкультурній сфері зокрема, а також із перекладацькими трансформаціями, способами перекладу різних мовних та мовленнєвих явищ.

Щоб зменшити вплив морфологічної інтерференції у професійному спілкуванні та перекладі, необхідно вивчати мовні розбіжності, виявляти явища, які провокують інтерференцію, і прогнозувати їх негативний вплив ще під час вивчення відповідних розділів граматики, закріплюючи навички подолання інтерференції у процесі засвоєння теорії, виконання тренувальних вправ та практики перекладу у сфері професійної комунікації. Таким чином, виявлення зон міжмовної інтерференції, дослідження вже засвідчених інтерференційних явищ мають велике значення для підвищення рівня культури мови. Привернення уваги до тих ділянок і одиниць мови, де є вірогідною поява відхилень від норми під впливом іншої мови, може допомогти уникнути інтерференції.

Список літератури:

1. Алимов В.В. Интерференция в переводе (на материале профессионально ориентированной межкультурной коммуникации и перевода в сфере профессиональной коммуникации): Учеб. пособие. – М.: КомКнига, 2005. – 232 с.
2. Апресян Ю.Д. Избранные труды, том I. Лексическая семантика. – М., 1995.
3. Ахманова О.С. Коллокация // Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1969. – 608 с.
4. Боковня А.Е. Интерференция при обучении иностранному языку (на примере парадигматической лексико-синтаксической интерференции) и возможные пути ее преодоления в процессе работы над лексикой: Автореф. дисс. канд. пед. наук. – М., 1995. – 18 с.
5. Вайнрайх У. Языковые контакты: состояние и проблемы исследования / пер. с англ. и коммент. Ю.А. Жлуктенко. Киев: Вища школа, 1979. – 263 с.
6. Виноградов В.А. Интерференция // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
7. Вишневская Г.М. Билингвизм естественный и искусственный // Билингвизм. Интерференция. Акцент: Межвуз. сб. науч. тр. Иваново, 2005. – 109 с.
8. Гак В.Г. Языковые преобразования. – М., 1998.
9. Дьячков М.В. Проблемы двуязычия (многоязычия). – М.: Институт национальных проблем в МО РФСР, 1992. – 102 с.
10. Жлуктенко Ю.А. Лингвистические аспекты двуязычия. – Киев: Вища школа, 1974. – 164 с.
11. Кацнельсон С.Д. Содержание слова, значение и обозначение. – М., 1987. – 110 с.
12. Ковылина Л.Н. Синтаксическая интерференция и способы ее изучения. Автореф. дис. ... КПН. – Киев, 1983. – 24 с.
13. Корнева В.А. Явление интерференции при изучении второго иностранного языка: //www.rusnauka.com/ NIO/Philologia/korneva.
14. Котелова Н.З. Значение слова и его сочетаемость. Л.: Наука, 1975. – 73 с.
15. Кузнецова И.Н. О лексическом смещении или интерференции // Вестник Московского Университета Сер. 9, Филология. – 2005. – № 4. – С. 55–64.
16. Морковкин В.В. Опыт идеографического описания лексики (анализ слов со значением времени в русском языке). – М., 1977.
17. Морковкин В.В. Основы теории учебной лексикографии: Автореф. дисс. д-ра филолог. наук. – М., 1990.
18. Розенталь Д.Э., Голуб И.Б., Теленкова М.А. Современный русский язык. – М.: Айрис-Пресс, 2002. – 448 с.
19. Розенцвейг В.Ю. Языковые контакты. – Л.: Наука. Ленинградское отделение, 1972. – 78 с.
20. Сорокина С.С. Пути предупреждения и преодоления грамматической интерференции синтаксических подтипов в немецкой речи студентов I курса языковых факультетов. Автореферат дис. канд. пед. наук. – М., 1971. – 26 с.
21. Степанова Г.В., Шрам А.Н. Введения в семасиологию русского языка. КГУ, 1980.
22. Чеснокова Л.Д. Грамматическая сочетаемость слов в простом предложении и факторы, обуславливающие ее // Сочетаемость языковых единиц. Ростов, 1968.
23. Чиршева Г.Н. Введение в онтобилингвологию. Череповец, 2000.
24. Шишкина Т.Г. Русский «акцент» в письменном переводе (морфологический уровень): Дисс. канд. филол. наук. М., 1996.
25. Шмелев Д.Н. Проблемы семантического анализа лексики. М., 1973. – 244 с.
26. Щерба Л.В. К вопросу о двуязычии // Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – 424 с.

Ефименко Т.Н.

Николаевский национальный университет имени В.А. Сухомлинского

ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ И ПЕРЕВОДА, ОБУСЛОВЛЕННЫЕ ГРАММАТИЧЕСКОЙ ИНТЕРФЕРЕНЦИЕЙ

Аннотация

В статье рассматриваются проблемы перевода грамматической интерференции на морфологическом уровне, причины и механизм ее возникновения, ее влияние на профессионально-ориентированную межкультурную коммуникацию. Морфологическая интерференция может быть как на уровне морфем, так и на уровне слов, которые являются разными частями речи: местоимениями, глаголами, существительными, наречиями, причастиями, деепричастиями, предлогами, союзами. Предлагается применение грамматических трансформаций, направленных на адекватную передачу содержания оригинала с учетом норм языка перевода. В статье анализируются теоретические основы исследования интерференции, выясняется сущность понятия «интерференция». Характеризуются классификации общелингвистических признаков данного языкового явления, исследование ее роли и функции.

Ключевые слова: интерференция, грамматическая интерференция, морфологическая интерференция, профессионально-ориентированная межкультурная коммуникация, грамматическая трансформация.

Yefymenko T.N.

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

PROBLEMS OF PROFESSION ORIENTED INTERCULTURAL COMMUNICATION AND TRANSLATION DUE TO GRAMMATICAL INTERFERENCE

Summary

The means and methods of translation of grammatical interference at the morphological level, causes and mechanisms of its appearance, its impact on profession-oriented intercultural communication are considered in the paper. Morphological interference can appear both at the level of morphemes and at the level of words represented by different parts of speech: pronouns, verbs, nouns, adverbs, Participle I, Participle II, prepositions, conjunctions. grammar transformations to translate properly the content of the original text according to the rules of the language it is to be translated into are advised. The theoretical bases of interference research are analyzed in the article, the essence of the concept of "interference" is turned out.

Keywords: interference, grammar interference, morphological interference, profession-oriented intercultural communication, grammar transformation.